

Apostolo in ipsa doctrina pietatis, hoc est, **in** Epistola in qua prædicat Evangelium: ibi quippe ait prius quam ista narraret: « Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior¹. » Sed jam sit **hujus** disputationis modus, in cujus totius consideratione et pertractatione nihil præ cæteris cogitandum atque **orandum** est, quam illud quod idem Apostolus dicit: « **Fidelis** Deus, » qui non vos sinet tentari supra quam **potestis** ferre, sed » faciet cum tentatione etiam exitum, ut **possitis** sustinere². »

¹ Galat. I, 20. — ² I Cor. x, 13.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA MENDACIUM AD CONSENTIUM,

LIBER UNUS¹.

RESPONDET AUGUSTINUS AD SCRIPTA, QUÆ IPSI CONSIDERANDA MISIT CONSENTIUS, DE ADHIBENDO USU MENDACII AD DETEGENDOS LATENTES PRISCILLIANISTAS, QUI SE CATHOLICOS MENTIUNTUR: DOCEATQUE NEC MENDACES PER MENDACIA, NEC BLASPHEMOS PER BLASPHEMIAS QUÆRENDOS ESSE. REFELIT PRISCILLIANISTARUM ERROREM ILLUM, IN DICTINI PRÆSENTIM LIBRO, CUI TITULUS « LIBRA, » REPERTUM, QUO IPSI DOGMATIZANT « AD OCCULTANDAM RELIGIONEM RELIGIOSOS DEBERE MENTIRI. » QUÆ EX DIVINIS LIBRIS IN HUIUS ERRORIS SUI PATROGINIUM TESTIMONIA PROFERUNT ET EXEMPLA, CONTENDIT PARTIM NON ESSE MENDACIA, PARTIM ETIAM QUÆ SUNT, NON ESSE IMITANDA. SOLVIT DIFFICULTATEM DE COMPENSATIVIS PECCATIS, IPSUM QUOQUE IMPROBANS MENDACIUM, QUOD AD TUENDAM SALUTEM CUJUSQUAM SEU TEMPORALEM SEU ÆTERNAM UTILE AC NECESSARIUM VIDEATUR, DENIQUE NUNQUAM OMNINO MENTIENDUM, IN IIS MAXIME REBUS QUÆ AD DOCTRINAM RELIGIONIS PERTINENT, INCONCUSSE TENERE CONSENTIUM JUBET ET ADVERSUS HÆRETICOS DEFENDERE.

I. MULTA mihi legenda misisti, Consenti frater charissime, multa mihi legenda misisti: quibus rescripta

¹ Scriptus circiter annum 420. — Vide Retract. lib. II, cap. 60.

dum præparo, et aliis atque aliis magis urgentibus occupationibus distrahor, emensus est annus, atque in eas me detrusit angustias, ut quomodocumque rescriberem ne arridente jam tempore navigandi, perlatores remeare cupientem diutius detinerem. Itaque omnibus quæ mihi Leonas Dei famulus abs te attulit, et mox ut ea sumpsi, et postea cum hæc dictare jam vellem, evolutis atque perlectis, et quanta potui consideratione perpensis, valde sum tuo delectatus eloquio, et sanctarum memoria Scripturarum, ingeniique solertia, et dolore quo negligentes Catholicos mordet, et zelo quo adversus etiam latentes hæreticos frendet. Sed non mihi persuadetur, eos de latetibus suis nostris esse mendaciis eruos. Ut quid enim eos tanta cura vestigare atque indagare conamur, nisi ut captos in apertumque productos aut etiam ipsos veritatem doceamus, aut certe veritate convictos nocere aliis non sinamus? ad hoc ergo, ut eorum mendacium deleatur, sive caveatur, Dei autem veritas augeatur. Quomodo igitur mendacio mendacia recte potero persequi? An et latrocinio latrocinia, et sacrilegio sacrilegia, et adulterio sunt adulteria persequenda? « Si autem veritas Dei in » meo mendacio abundabit, » numquidnam et nos dicturi sumus: « Faciamus mala, ut veniant bona¹. » Quod vides quemadmodum detestetur Apostolus. Quid est enim aliud, Mentiamur, ut hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi, « Faciamus mala, ut veniant bona? » An aliquando bonum est mendacium, vel aliquando mendacium non est malum? Cur ergo scriptum est: « Odisti, » Domine, omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes » qui loquuntur mendacium²? » Non enim aliquos excepit, aut indefinite dixit: « Perdes loquentes mendacium; » ut quosdam, non omnes intelligi sineret: sed universalem

¹ Rom. III, 7, 8. ² Psal. v, 7.

sententiam protulit dicens: « Perdes omnes qui loquuntur mendacium. » An quia non dictum est, Perdes omnes qui loquuntur omne mendacium, vel qui loquuntur quodcumque mendacium; ideo putandum est locum alicui relaxatum esse mendacio, ut scilicet sit aliquod mendacium, quod qui loquuntur, non eos Deus perdat; sed eos omnes perdat qui loquuntur injustum mendacium, non quodcumque mendacium, quia invenitur et justum, quod utique laudis debet esse, non criminis?

II. Nonne cernis quantum adjuvet hæc disputatio eos ipsos, quos pro magna venatione mendaciis nostris capere molimur? Priscillianistarum est enim, sicut ipse monstrasti, ista sententia: cui comprobandæ adhibent testimonia de Scripturis, exhortantes suos ad mentiendum tanquam exemplis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Angelorum: non dubitantes addere etiam ipsum Dominum Christum, nec se aliter arbitantes veracem suam ostendere falsitatem, nisi Veritatem dicant esse mendacem. Redarguenda sunt ista, non imitanda: nec in eo malo debemus Priscillianistarum esse participes, in quo cæteris hæreticis convincuntur esse peiores. Ipsi enim soli, vel certe maxime ipsi reperiuntur, ad occultandam suam quam putant veritatem, dogmatizare mendacium: atque hoc tam magnum malum ideo justum existimare, quia dicunt in corde retinendum esse quod verum est; ore autem ad alienos proferre falsum, nullum esse peccatum; et hoc esse scriptum: « Qui loquitur veritatem in » corde suo¹: » tanquam hoc satis sit ad justitiam, etiamsi loquatur quisque in ore mendacium, quando non proximus, sed alienus hoc audit. Propterea putant etiam apostolum Paulum, cum dixisset: « Deponentes mendacium, loquimini veritatem, » statim addidisse, « Unus-

¹ Psal. xlv, 3.

» quisque cum proximo suo, quia sumus invicem membra¹. » Ut videlicet cum eis qui nobis in societate veritatis proximi non sunt, neque, ut ita dicam, commembres nostri sunt, loqui liceat oporteatque mendacium.

III. Quæ sententia sanctos Martyres **exhonorat**, imo vero aufert sancta omnino martyria. **Justius** enim sapientiusque facerent, secundum istos, si persecutoribus suis non se confiterentur esse Christianos, nec eos sua confessione facerent homicidas: sed potius **mentiendo** et negando quod erant, et ipsi salvum haberent carnis commodum cordisque propositum, et illos **conceptum** animo scelus implere non sinerent. Non enim **proximi** eorum erant in fide christiana, ut cum eis deberent loqui veritatem in ore suo, quam loquebantur in corde suo; sed ipsius veritatis insuper inimici. Si enim Jehu², quem sibi inter cæteros ad exemplum mentiendi prudenter videntur intueri, servum Baalis se esse mentitus est, ut servos ejus occideret: quanto justius secundum istorum perversitatem, tempore persecutionis servos dæmonum se mentirentur servi Christi, ne servi dæmonum servos occiderent Christi; et sacrificarent idolis ne interficerentur homines, si sacrificavit ille Baali ut interficeret homines? Quid enim eis obsesset, secundum egregiam doctrinam mendaciloquorum, si diaboli cultum mentirentur in corpore, quando Dei cultus servabatur in corde? Sed non sic intellexerunt Apostolum Martyres veri, Martyres sancti. Viderunt quippe tenueruntque quod scriptum est: « Corde » creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem³: et » In ore eorum non est inventum mendacium⁴: » ac sic irreprehensibiles abierunt, ubi tentari a mendacibus ulterius non cavebunt; quia mendaces amplius in suis coelestibus cœtibus vel alienos vel proximos non habe-

¹ Ephes. iv, 25. — ² 4 Reg. x. — ³ Rom. x, 10. — ⁴ Apoc. xiv, 5.

bunt. Illum vero Jehu mendacio impio et sacrificio sacrilego occidendos impios et sacrilegos inquirentem non imitarentur, nec si de illo qualis fuisset eadem Scriptura tacuisset. Cum vero scriptum sit, eum rectum cor non habuisse cum Deo¹: quid ei profuit: quod pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omnino delenda, pro cupiditate suæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem transitoriam regni temporalis accepit? Ad sententiam potius veridicam Martyrum defendendam te, frater, exhortor, ut sis adversus mendaces, non mendacii doctor, sed veritatis assertor. Nam diligentius, obsecro, attende quod dico, ut invenias quam sit cavendum, quod zelo quidem laudabili adversus impios, ut possint comprehendi et corrigi vel vitari, sed tamen incautius docendum putatur.

IV. Mendaciorum genera multa sunt, quæ quidem omnia universaliter odisse debemus. Nullum est enim mendacium, quod non sit contrarium veritati. Nam sicut lux et tenebræ, pietas et impietas, justitia et iniquitas, peccatum et recte factum, sanitas et imbecillitas, vita et mors, ita inter se sunt veritas mendaciumque contraria. Unde quanto amamus istam, tanto illud odisse debemus. Verumtamen sunt quædam mendacia, quæ credere nihil obsit: quamvis etiam tali mentiendi genere fallere voluisse, mentienti sit noxium, non credenti. Tanquam si frater ille servus Dei Fronto in iis quæ tibi indicavit, quod absit, aliqua mentiretur; sibi nocuisset profecto, non tibi, quamvis tu omnia credidisses sine tua iniquitate narranti. Quoniam sive illa ita gesta sint, sive non ita; non habent tamen aliquid, quod si quis crediderit ita esse gestum, etiam si non ita sit gestum, regula veritatis et doctrina salutis æternæ judicetur esse culpandus. Si autem hoc

¹ 4 Reg. x, 29.

quisque mentiatur, quod **si** quis crediderit, adversus doctrinam Christi hæreticus erit : tanto est nocentior mentiens, quanto miserior **credens**. Vide ergo quale sit, si adversus doctrinam Christi mentiti fuerimus, quod quisquis crediderit interibit, ut inimicos ejusdem doctrinæ capiamus, quos ad **veritatem**, dum nos ab ea recedimus, adducamus, imovero **cum** mendaces mentiendo capimus, mendacia pejora doceamus. Aliud est enim quod dicunt quando mentiuntur, **aliud** quando falluntur. Nam cum hæresim suam docent, **ea** dicunt in quibus falluntur : quando autem se dicunt sentire quod non sentiunt, vel non sentire quod sentiunt, **ea** dicunt in quibus mentiuntur. Quod eis quisquis **credit**, etsi eos non invenit, ipse non perit. A regula **quippe** catholica non recedit, qui hæreticum catholica **dogmata** mendaciter profitentem, catholicum credit : ac **per** hoc non est ei perniciosum ; quia in hominis mente **de qua** latente non potest judicare, non in Dei fallitur fide **quam** debet insitam custodire. Porro autem quando **hæresim** suam docent, quisquis eis crediderit putando **veritatem**, erit particeps, ut erroris, ita et damnationis illorum. Sic fit ut cum illi sua nefaria dogmata fabulantur, in **quibus** mortifero errore falluntur, tunc quisquis crediderit, pereat : nos autem quando catholica dogmata prædicamus, in quibus rectam fidem tenemus, tunc si crediderit, inveniatur quicumque perierat. Quando vero, cum **sint** Priscillianistæ, ut sua venena non prodant, nostros se **esse** mentiuntur ; quisquis nostrum eis credit, etiam **illis** latentibus, ipse catholicus perseverat : nos contra, **ut** ad eorum perveniamus indaginem, si Priscillianistas **nos** esse mentimur ; quia eorum tanquam nostra sumus **dogmata** laudaturi, quisquis ea crediderit, aut confirmabitur apud eos ; aut transferetur ad eos interim statim : **quid** autem hora superventura

pariat, utrum inde postea liberentur vera dicentibus nobis, qui decepti sunt fallentibus nobis ; et utrum audire velint docentem, quem sic experti sunt mentientem, quis noverit certum ? quis hoc esse ignoret incertum ? Ex quo colligitur, perniciosius, aut ut mitius loquar, periculosius mentiri catholicos ut hæreticos capiant, quam mentiuntur hæretici ut catholicos lateant. Quoniam quisquis credit catholicis mentiendo tentantibus, aut efficitur, aut confirmatur hæreticus : quisquis autem credit hæreticis mentiendo sese occultantibus, non desinit esse catholicus. Quod ut fiat planius, aliqua exempli gratia proponamus, et ex eis potissimum scriptis, quæ mihi legenda misisti.

V. Ecce constituamus ante oculos callidum exploratorem accedere ad eum quem Priscillianistam esse præsensentit ; et Dictinii episcopi (15), vel cogniti vitam, vel incogniti famam laudare mendaciter : est hoc tolerabilius adhuc, quia ille putatur fuisse catholicus, atque ex illo errore correctus. Deinde Priscillianum (hoc enim sequitur in arte mentiendi) venerabiliter commemoraturus est, hominem impium et detestabilem, et pro suis nefariis sceleribus criminibusque damnatum. In qua ejus venerabili commemoratione, si forte ille, cui retia tenduntur hujusmodi, firmus Priscillianista non fuerat, hac ejus prædicatione firmabitur. Cum autem ad cætera explorantis sermo processerit, et dicentis misereri se eorum, quos tantis errorum tenebris tenebrarum auctor involverit, ut honorem animæ suæ et claritatem divinæ prosapiæ non agnoscant. Tum deinde Dictinii librum, cujus nomen est **Libra**, eo quod pertractatis duodecim quæstionibus velut unciis explicatur tantis extulerit laudibus, ut talem **Libram**, qua horrendæ blasphemiae continentur, multis librarum auri millibus pretiosorem esse tes-

tetur. Nempe **hæc** astutia mentientis, animam credentis interficit, aut **jam** interfectam in eadem morte demergit, ac deprimit. **Sed**, inquires, postea liberabitur. Quid si non fiat, sive **aliquo** interveniente impedimento ne cœpta compleantur, **sive** obstinatione mentis hæreticæ rursus eadem negantis, etiamsi aliqua jam cœperat confiteri? præsertim quia **si** cognoverit se ab alieno fuisse tentatum, eo ipso audacius illa quæ sentit, studebit occultare mendacio; quando **id** inculpate fieri multo certius didicerit, etiam exemplo **ipsius** sui tentatoris. Hoc quippe in homine, qui **veritatem** tegendam putat esse mentiendo, qua tandem **fronte** culpabimus, et damnare audebimus quod docemus?

VI. Remanet igitur, ut quod sentiunt Priscillianistæ secundum hæresis suæ nefariam falsitatem, de Deo, de anima, de corpore, et de cæteris rebus, non dubitemus veraci pietate **damnare**; quod autem sentiunt, ut veritas occultetur esse **mentiendum**, sit nobis et illis, quod absit, dogma **commune**. Hoc tam magnum malum est, ut etiamsi conatus **hic** noster, quo eos per mendacium capere cupimus **et mutare**, ita prosperetur, ut eos capiamus atque **mutemus**, nullis lucris compensentur hæc damna, quibus **et** nos cum ipsis pro illorum correctione depravamur. **Per hoc** namque mendacium et nos erimus ex ea parte **perversi**, et illi semi-correcti: quandoquidem istud, **quod** putant esse pro veritate mentiendum, non in eis **corrigimus**; quia idem nos didicimus et docemus, et fieri **oportere** præcipimus, ut ad eos emendandos pervenire **possimus**. Quos tamen non emendamus, quibus mendum, quo verum tegendum existimant, non auferimus; sed **nos** potius immendamus, cum per tale mendum eos **quærimus**: nec invenimus quemadmodum eis conversis **credere** valeamus, quibus perversis mentiti

sumus; ne forte quod ut caperentur sunt passi, faciant capti; non solum quia facere consueverunt, sed quia et in nobis, ad quos veniunt, hoc inveniunt.

VII. Et quod est miserabilius, etiam ipsi jam quasi nostri effecti, quemadmodum nobis credant, reperire non possunt. Si enim suspicentur, etiam ipsa catholica dogmata nos mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus quod verum putamus; certe talia suspicanti dicturus es: Hoc tunc ideo feci, ut caperem te: sed quid respondebis dicenti: Unde igitur scio, utrum etiam nunc id facias, ne capiaris a me? An vero cuiquam persuaderi potest, hominem non mentiri ne capiatur, qui mentitur ut capiat? vides-ne quo tendat hoc malum? ut scilicet non solum nos illis, ipsique nobis, sed omnis frater omni fratri non immerito videatur esse suspectus. Atque ita dum per mendacium tenditur ut doceatur fides, id agitur potius ut nulli habenda sit fides. Si enim et contra Deum loquimur, cum mentimur, quid tantum mali poterit in ullo mendacio reperiri, quod tanquam scelestissimum omni modo devitare debeamus?

VIII. Sed nunc advertite quam tolerabilius Priscillianistæ in nostra comparatione mentiantur, quando se fallaciter loqui sciunt, quos nostro mendacio liberandos putamus ab eis falsis, in quibus errando falluntur. Priscillianista dicit, quod anima sit pars Dei, et ejusdem cujus est ille naturæ atque substantiæ. Magna hæc est et detestanda blasphemia. Sequitur enim, ut Dei natura captivetur, decipiatur, fallatur, conturbetur atque turpetur, damnetur atque crucietur. At si hoc et ille dicit, qui de tanto malo liberare cupit hominem per mendacium, videamus quid intersit inter utrumque blasphemum. Plurimum, inquis: nam hoc Priscillianista dicit ita etiam credens; catholicus autem non ita credens,

quamvis ita loquens. Ille ergo blasphematur nesciens, iste autem sciens: ille contra scientiam, iste contra conscientiam: ille habet cæcitatem falsa sentiendi, sed in eis habet saltem voluntatem vera dicendi; iste latens videt vera, et volens loquitur falsa. Sed ille, inquit, hoc docet, ut erroris sui faciat furorisque participes: iste autem hoc dicit, ut ab illo errore ac furore liberet homines. Jam quidem supra ostendi quantum et hoc noceat, quod creditur profuturum: verum interim si appendamus in his duobus mala præsentia (quoniam bona futura quæ catholicus de corrigendo hæretico inquit incerta sunt), quis peccat gravius, utrum qui hominem decipit nesciens, an qui Deum blasphematur sciens? Profecto quid sit pejus intelligit, qui homini Deum sollicita pietate præponit. Huc accedit, quia si blasphemandus est Deus, ut ad eum laudandum homines adducamus; procul dubio non solum ad laudandum, verumetiam ad blasphemandum Deum, exemplo et doctrina nostra homines invitamus: quoniam quos ad Dei laudes per Dei blasphemias molimur adducere, utique si adduxerimus, non solum laudare discent, verumetiam blasphemare. Hæc illis beneficia conferimus, quos non ignorantes, sed scienter blasphemando ab hæreticis liberamus. Et cum Apostolus homines tradiderit etiam ipsi Satanæ, ut discerent non blasphemare¹: nos conamur homines eruere Satanæ, ut discant non per ignorantiam, sed per scientiam blasphemare; nobisque ipsis magistris eorum hoc tam magnum importamus exitium, ut propter hæreticos capiendos prius efficiamur, quod certum est, Dei blasphematores, quo possimus propter eos, quod incertum est, liberandos, veritatis ejus esse doctores.

IX. Cum igitur blasphemare Deum doceamus nos-

¹ 1 Tim. 1, 20.

tros, ut eos Priscillianistæ credant suos; videamus quid mali dicant ipsi, quando propterea mentiuntur, ut eos nostros esse credamus. Anathematizant Priscillianum, et ad nostrum arbitrium detestantur: dicunt animam creaturam Dei esse, non partem: execrantur Priscillianistarum falsa martyria: catholicos episcopos, a quibus illa hæresis nudata, oppugnata, prostrata est, magnis efferrunt laudibus, et cætera hujusmodi. Ecce ipsi vera dicunt quando mentiuntur, non quo simul possit hoc ipsum verum esse quod mendacium est; sed in alio quando mentiuntur, in alio vera dicunt: quando enim nostros se esse mentiuntur, de fide catholica vera dicunt. Ac per hoc ipsi, ne Priscillianistæ inveniatur, loquuntur mendaciter vera: nos autem, ut eos inveniamus, non solum mendaciter loquimur, ut ad illos pertinere credamur; sed etiam falsa loquimur, quæ ad illorum errorem pertinere cognovimus. Itaque illi quando nostri putari volunt, et falsum est ex parte, et verum est ex parte quod dicunt; falsum est enim eos nostros esse, verum est autem animam partem Dei non esse: nos vero quando ad eos pertinere putari volumus, falsum est utrumque quod dicimus, et Priscillianistas nos esse, et animam partem Dei esse. Illi itaque Deum laudant, non blasphemant, quando se occultant; et quando se non occultant, sed sua proferunt, blasphemare se nesciunt. Ideo si ad fidem catholicam convertantur, consolantur semetipsos, quia possunt dicere quod Apostolus, qui cum inter cætera dixisset: « Prius fui blasphemus; misericordiam, inquit, » consecutus sum, quia ignorans feci¹. » Nos contra, ut se nobis aperiant, si hoc quasi justum mendacium fallendis eis capiendisque proferimus, profecto et ad blasphematores Priscillianistas pertinere nos dicimus, et ut

¹ 1 Tim. 1, 13.

nobis credant, sine excusatione ignorantiae blasphema-
mus. Neque enim catholicus, qui blasphemando vult
hæreticus credi, potest dicere: « Ignorans feci. »

X. Semper, frater, in talibus causis cum timore re-
colendum est: « Quicumque me negaverit coram homi-
nibus, negabo eum coram Patre meo qui in coelis est¹. »
» An vero Christum coram hominibus non negat, qui eum
coram Priscillianistis negat, ut eos latentes blasphemo
mendacio nudet et capiat? Quis autem dubitat, obsecro
te, negari Christum, cum sicuti est verus ita non esse di-
citur; et sicut eum Priscillianista credit ita esse dicitur.

XI. Sed occultos lupos, inquires, indutos pellibus
ovium et dominicum gregem latenter graviterque vastan-
tes, aliter invenire non possumus: Unde ergo innotue-
runt Priscillianistæ, prius quam hujus mendacii fuisset
excogitata venatio? unde ad ipsius auctoris illorum, pro-
fecto astutioris, et ideo tectioris, cubile perventum est?
unde tot tantique manifestati atque damnati, et cæteri
innumerabiles partim correcti, partim velut correcti, et
in Ecclesiam miserantem collecti sunt? Multas enim vias
dat Dominus, quando miseretur, quibus ad eorum per-
veniatur indaginem: quarum duæ sunt aliis feliciores,
ut vel ab eis quos seducere voluerunt: aut ab eis quos
jam seduxerant, resipiscentibus conversisque monstren-
tur. Quod facilius fit, si nefarius eorum error, non men-
dacibus captationibus, sed veracibus disputationibus
evertatur. Quibus conscribendis operam te oportet im-
pendere, quoniam Dominus donavit ut possis: quæ
scripta salubria quibus eorum perversitas insana destrui-
tur, cum magis magisque innotuerint, et a catholicis
vel antistitibus qui loquuntur in populis, vel a quibusque
studiosis zelo Dei plenis, fuerint usquequaque diffusa;

¹ Matth. x, 33.

hæc erunt sancta retia, quibus capiantur veraciter, non
mendaciter inquirantur. Sic enim capti, aut ultro quid
fuerint fatebuntur, et alios quos in sua mala societate no-
verunt, vel concorditer corrigent, vel misericorditer
prodent: aut si eos pudebit fateri quod diuturna simu-
latione texerunt, occulta manu Dei medicante sanabuntur.

XII. Sed multo facilius, inquires, eorum latibula pe-
netramus, si quod sunt nos esse mentiamur. Hoc si lice-
ret aut expediret, potuit Christus præcipere ovibus suis,
ut lupinis amictæ pellibus ad lupos venirent, et eos hu-
jus artis fallaciis invenirent¹: quod eis non dixit, nec
quando eas in medium luporum se missurum esse præ-
dixit. Sed dices: Non erant tunc inquirendi, cum essent
apertissimi lupo, sed eorum morsus et sævitia perferenda.
Quid cum tempora posteriora prænuntians, in vestitu
ovium dixit rapaces lupos esse venturos? nonne ibi erat
locus ut hæc moneret et diceret: Et vos ut eos inveniat,
assumite vestitum luporum, intrinsecus autem oves ma-
nete? Non hoc ait; sed cum dixisset: « Multi ad vos
» venient in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi
» rapaces: » non addidit: Ex mendaciis vestris, sed:
« Ex fructibus eorum cognoscetis eos². » Veritate sunt
cavenda, veritate capienda, veritate occidenda mendacia.
Absit ut blasphemias ignorantium, scienter blasphe-
mando vincamus: absit ut mala fallacium imitando ca-
veamus. Quomodo enim cavebimus, si ut caveamus,
habebimus? Si enim ut capiatur qui blasphemat nes-
ciens, blasphemabo sciens; pejus est quod ago, quam
quod capio. Si ut inveniat qui Christum negat nes-
ciens, ego Christum negabo sciens; ad perditionem me
secuturus est quem sic invenero: siquidem ut illum
inveniam, prior pereō.

¹ Matth. x, 16. — ² Id. vii, 15, 16.

XIII. An forte qui eo modo Priscillianistas invenire molitur, ideo non negat Christum, quia ore depromit quod corde non credit? Quasi vero, (quod et paulo ante jam dixi), cum dictum esset: « Corde creditur ad justitiam; » incassum est additum, « ore confessio fit ad salutem¹? » Nonne pene omnes qui Christum coram persecutoribus negaverunt, quod de illo credebant, corde tenuerunt; et tamen ore ad salutem non confitendo perierunt, nisi qui per poenitentiam revixerunt? Quis ita evanescat ut existimet apostolum Petrum hoc habuisse in corde quod in ore, quando Christum negavit²? Nempe in illa negatione intus veritatem tenebat, et foris mendacium proferebat. Cur ergo lacrymis diluit quod ore negaverat, si saluti sufficiebat quod corde credebatur? Cur loquens in corde suo veritatem, tam amaro fletu punivit mendacium quod ore deprompsit, nisi quia magnam vidit esse perniciem, quod corde quidem credidit ad justitiam, sed ore non confessus est ad salutem?

XIV. Quapropter illud quod scriptum est: « Qui loquitur veritatem in corde suo, » non sic accipiendum est, quasi retenta in corde veritate, loquendum sit in ore mendacium. Sed ideo dictum est quia fieri potest ut loquatur quisque ore veritatem, quæ nihilei prosit, si eam in corde non teneat, id est, si quod loquitur ipse non credit: sicut hæretici, maximeque iidem Priscillianistæ faciunt, cum catholicam veritatem non quidem credunt, sed tamen loquuntur ut nostri esse credantur. Loquuntur ergo veritatem in ore suo, non in corde suo. Propterea distinguendi erant ab illo de quo dictum est: « Qui loquitur veritatem in corde suo. » Hanc autem veritatem catholicus sicut in corde loquitur, quia ita credit; ita et in ore debet, ut ita prædicet: contra istam vero nec in corde nec in ore habeat falsitatem, ut et corde credat ad

¹ Rom. x, 10. — ² Matth. xxvi, 69

justitiam, et ore confessionem faciat ad salutem. Nam et in illo Psalmo cum dictum esset: « Qui loquitur veritatem in corde suo, » mox etiam hoc additum est: « Qui non egit dolum in lingua sua⁴. »

XV. Et illud quod Apostolus ait: « Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quia sumus invicem membra²: » absit ut sic intelligamus, tanquam loqui mendacium permiserit cum eis qui nondum sunt nobiscum membra corporis Christi. Sed ideo dictum est, quia unusquisque nostrum hoc debet quemque deputare, quod eum vult fieri; etiamsi nondum factus est: sicut Dominus alienigenam Samaritanum proximum ejus ostendit, cum quo misericordiam fecit³. Proximus ergo habendus est, non alienus, cum quo id agendum est, ne remaneat alienus: et si propter id quod nondum est fidei nostræ sacramentique particeps factus, aliqua illi occultanda sunt vera, non tamen ideo dicenda sunt falsa.

XVI. Fuerunt enim etiam temporibus Apostolorum⁴, qui veritatem non veritate, id est, non veraci animo prædicarent: quos dicit Apostolus Christum annuntiasse non caste, sed per invidiam et contentionem. Ac per hoc etiam tunc nonnulli tolerati sunt annuntiantes non casto animo veritatem; non tamen ulli laudati sunt tanquam annuntiantes casto animo falsitatem. Denique de illis dicit: « Sive occasione, sive veritate Christus annuntietur; » nullo modo autem diceret ut postea Christus annuntietur, prius negetur.

XVII. Quocirca multis quidem modis possunt latentes hæretici vestigari, nec catholica fide vituperata, nec hæreticæ impietate laudata: sed si aliter omnino non posset

¹ Psal. xiv, 3. — ² Ephes. iv, 25. — ³ Luc. x, 30. — ⁴ Philip. i, 15-17. — ⁵ Ibid. 18.